

Kształtowanie zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu – wyniki badań pilotażowych

Shaping the enclosed recreational space of cohousing – results of pilot studies

Streszczenie:

Zmiany w zachowaniach konsumentów doprowadziły do powstania zjawiska zamykania się określonych grup społecznych i powstania przestrzeni prywatnych, w których członkowie społeczności spędzają swój wolny czas oraz realizują swoje zachowania rekreacyjne. Głównym celem artykułu jest identyfikacja możliwych rozwiązań w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej. Rozważania dotyczą cohousingu, określanego jako oddolny, pozainstytucjonalny model mieszkalny, w którym zastosowanie ma zrównoważony model sprawczości – wspólnotowości spostrzegania społecznego. Autorka stawia pytanie: Jakie są możliwe rozwiązania w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni cohousingu? Zastosowano metodę analizy danych zastanych, która obejmowała publikacje, raporty i badania na temat poruszanego problemu. Istotnym źródłem były również strony internetowe poszczególnych wspólnot cohousingowych. Zakres przestrzenny badań obejmował kraje, w których cohousingi są najbardziej popularne (Szwecja, Dania, Holandia). Do ilustracji empirycznej wykorzystano podmioty charakteryzujące się różnymi formami architektonicznymi. Na podstawie wyników badań zidentyfikowano możliwe rozwiązania w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu, umożliwiające podejmowanie działalności rekreacyjnej z wybranymi lub/i z wszystkimi członkami wspólnoty. Badania wykazały dodatkowo, iż cechy miejsca (forma architektoniczna cohousingu) nie muszą oznaczać ograniczeń w zakresie wydzielonych przestrzeni wspólnych. Na ich kształt wpływ mają przede wszystkim sami użytkownicy, ich potrzeby, ale i umiejętności w zakresie działalności rekreacyjnej, którymi będą w stanie podzielić się z innymi użytkownikami. Wagi nabierają więc odpowiednie kryteria doboru mieszkańców warunkujące określony typ cohousingu. Niniejszy artykuł akcentuje jedynie problem zamkniętych przestrzeni rekreacyjnych, w opinii autorki, może on być pewnego rodzaju wprowadzeniem do debaty i pogłębionych badań nad tym zagadnieniem, również w zakresie negatywnych konsekwencji wynikających z zamkniętości omawianych przestrzeni.

Abstract:

Changes in consumer behaviour have led to the phenomenon of certain social groups closing off and the emergence of private spaces where community members spend their leisure time and pursue their recreational behaviour. The main objective of this article is to identify possible solutions for the design of an enclosed recreational space. It considers cohousing, defined as a bottom-up, non-institutional residential model in which a sustainable causality-community model of social perception applies. The author poses the question: what are the possible solutions for shaping the closed space of cohousing? The method used was that of a desk-based data analysis, which included publications, reports and studies on the problem addressed. The websites of individual cohousing communities were also an important source. The spatial scope of the research included the countries where cohousing is most popular (Sweden, Denmark, the Netherlands). Entities characterised by different architectural forms were used for empirical illustration. Based on the results of the research, possible solutions for the design of a closed cohousing recreational space were identified, allowing recreational activities to be undertaken with selected and/or all members of the community. The research additionally showed, that the characteristics of the place (the architectural form of cohousing) do not necessarily imply restrictions on the enclosed common spaces. Their design is mainly influenced by the users themselves, their needs, but also the recreational activity skills they will be able to share with other users. Appropriate criteria for the selection of residents that determine a certain type of cohousing are therefore of importance. This article only emphasises the problem of closed recreational spaces; in the author's opinion, it can serve as a kind of introduction to the debate and in-depth research on this issue, also with regard to the negative consequences resulting from the closedness of the spaces in question.

Słowa kluczowe: cohousing, przestrzeń rekreacyjna, przestrzeń prywatna

Keywords: cohousing, recreational space, private space

Wprowadzenie

Problematyka miejsca stała się w ostatnim czasie tematem wielu studiów i analiz. W dobie nowoczesności „miejsca ulegają ewolucji, która uwzględnia zmienne potrzeby, ograniczenia i możliwości użytkowników” (Kosiacka-Beck, 2017, 29). Współczesne podejście do miejsca wymaga więc rozszerzenia i dopasowania do nowych trendów w zachowaniach konsumentów, wśród których należy wymienić przede wszystkim: wzrost indywidualizmu i świadomości konsumentów w zakresie preferowanego stylu życia i poczucia sprawczości, poszukiwanie nowych form integracji społecznej, dających gwarancję społecznego rozpoznania (w dobie wzrostu anonimowości jednostki i izolacji społecznej) czy zrównoważoną konsumpcję. Wspomniane zmiany zachodzące we współczesnym świecie doprowadziły do modyfikacji w postrzeganiu miejsc jako ograniczonej i zamkniętej przestrzeni, która w większym stopniu może odpowiadać na indywidualne potrzeby jej użytkowników. Obecnie powstające nowe formy uspołecznienia powinny dawać gwarancję społecznego rozpoznania, przy zachowaniu wolności i indywidualności każdego uczestnika. Jak słusznie zauważa Olcoń-Kubicka „indywidualność nabiera znaczenia dopiero wewnątrz grupy ludzi podobnie odczuwających: poprzez identyfikację z nimi jednostka zaczyna rozumieć, na czym polega jej indywidualność” (Olcoń-Kubicka, 2009, 38). Jedną z takich form jest cohousing, oddolny model mieszkalny, promujący ideę głębokich relacji społecznych w powiązaniu z poszanowaniem indywidualizmu jednostki. W literaturze przedmiotu istnieje konsensus pomiędzy różnymi autorami w określaniu znaczenia humanistycznego wymiaru omawianej przestrzeni, w którym wskazuje się na istotne korzyści społeczne jej użytkowników. Możliwość interakcji i nawiązania silnych więzi społecznych możliwa jest przede wszystkim dzięki obecnym w ramach cohousingu przestrzeniom wspólnym. Wspólna infrastruktura cohousingu (wewnętrzne i zewnętrzne przestrzenie wspólne) stanowi zamkniętą przestrzeń działań rekreacyjnych jej użytkowników, w której realizowane są różne zachowania służące rekreacji fizycznej i duchowej. Ta przestrzeń stanowi główną oś rozważań autorki niniejszej pracy.

Koncepcja zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej

W literaturze przedmiotu rekreacja doczekała się wielu definicji, z których wynika, że jest ona definiowana wieloaspektowo: jako zespół zachowań (które człowiek realizuje w swoim czasie wolnym), jako proces (wypoczynku człowieka) oraz dynamicznie rozwijające się zjawisko społeczno-ekonomiczne (którego podstawę stanowią wzrost dochodów ludności oraz zwiększenie zasobów czasu wolnego) (Kiełbasiewicz-Drozdowska, 2001, 13). Rekreacja utożsamiana jest z pojęciem czasu wolnego, choć część autorów wskazuje na szerszy zasięg drugiego pojęcia. W artykule przyjęto, iż czas wolny to czas będący do dyspozycji jednostki według jej uznania, czas wolny od przymusów biologicznych i ekonomicznych, a rekreacja jest „kategorią działania, jest treścią czasu wolnego” (Kwilecki, 2011, 25), z przyjętym założeniem,

Introduction

The issue of place, in particular, has become the subject of much study and analysis in recent times. In the modern era, “places are evolving to take into account the changing needs, constraints and possibilities of users” (Kosiacka-Beck, 2017, 29). The contemporary approach to place therefore needs to be expanded and adapted to new trends in consumer behaviour, among which the following should be mentioned first and foremost: the rise of individualism and consumer awareness of preferred lifestyles and a sense of agency, the search for new forms of social integration that provide a guarantee of social recognition (in an era of increasing individual anonymity and social isolation) or sustainable consumption. The aforementioned changes in the contemporary world have led to a modification in the perception of places as a limited and enclosed space that can respond more to the individual needs of its users. The new forms of socialisation that are now emerging should provide a guarantee of social recognition, while preserving the freedom and individuality of each participant. As Olcoń-Kubicka rightly notes, ‘individuality only acquires meaning within a group of people with similar feelings: through identification with them, the individual begins to understand what his or her individuality consists of’ (Olcoń - Kubicka, 2009, 38). One such form is cohousing, a bottom-up residential model that promotes the idea of deep social relationships in conjunction with respect for the individual’s individuality. In the literature, there is a consensus among different authors in defining the importance of the humanistic dimension of the space in question, which points to the important social benefits of its users. The possibility of interaction and the establishment of strong social ties is mainly made possible by the shared spaces present within cohousing. The common infrastructure of cohousing (indoor and outdoor communal spaces), provides an enclosed space for the recreational activities of its users, in which various behaviours for physical and spiritual recreation are realised. This space is the main axis of consideration for the author of this thesis.

The concept of enclosed recreational space

In the literature on the subject, recreation has lived to see many definitions, from which it is defined in many ways: as a set of behaviours (which a person carries out in his leisure time), as a process (of human leisure) and as a dynamically developing socio-economic phenomenon (the basis of which is the increase in the income of the population and the increase in leisure time resources) (Kiełbasiewicz-Drozdowska, 2001, 13). Recreation is identified with the concept of leisure time, although some authors point to the broader scope of the second concept. The article assumes that leisure is time at the disposal of an individual at his or her discretion, time free from biological and economic compulsions, and recreation is “a category of activity, it is the content of leisure time” (Kwilecki, 2011, 25), with the assumption that

że „nie wszystko, co czynimy w czasie wolnym jest rekreacją” (Kwilecka, Brożek, 2007, 22). Rekreacja jest aktywnością dobrowolną, a jej formy wynikają głównie z typu zainteresowań i miejsca pobytu człowieka (Kwilecki, 2011, 25). Może ona przyjmować formę fizyczną skupioną na fizycznej aktywności człowieka oraz formę duchową, gdzie autorzy wymieniają: rekreację twórczą (formy ekspresji twórczej w postaci różnego rodzaju zajęć: plastycznych, muzycznych, fotograficznych, modelarskich, majsterkowania itp.), rekreację kulturalno-rozrywkową (służącą rozrywce oraz wpływającą na wzrost poziomu kulturalnego człowieka) czy rekreację przez działalność społeczną (służącą wywalaniu umiejętności organizacyjnych, dzieleniu się swoim czasem wolnym) (Czajkowski, 1979; Kiełbasiewicz-Drozdowska, 2001).

Wybrana forma rekreacji wymaga zapewnienia określonej przestrzeni, w której mogłaby się ona odbywać. Według Drzewieckiego (Drzewiecki, 1992, 53): „przestrzeń rekreacyjna to część przestrzeni geograficznej, która ma cechy korzystne dla realizacji różnych form zachowań w czasie wolnym, jak również charakteryzuje się istnieniem procesów rekreacyjnych o rozmiarach istotnych społecznie i przestrzennie”. Zachowania te podejmowane są po godzinach zajęć służbowych lub szkolnych, poza obowiązkami społecznymi i normalnymi zajęciami domowymi (Warszyńska, Jackowski, 1979).

Większość badań z zakresu zachowań człowieka w czasie wolnym odnosi się do rekreacji realizowanej w przestrzeni otwartej (przestrzeni publicznej), która charakteryzuje się nieograniczonym lub zorganizowanym na równych dla wszystkich zasadach dostępem do niej, jej aktywności (możliwość uczestniczenia w wydarzeniach o charakterze publicznym, otwartym), informacji (szaty informacyjnej miasta) i zasobów (infrastruktury technicznej, rekreacyjnej czy społecznej) (Dymnicka, 2013, 56–57). Zmiany w zachowaniach konsumentów doprowadziły do powstania zjawiska zamykania się określonych grup społecznych, tzw. społeczności izolujących się (Blakely, Snyder, 1997) i powstania przestrzeni prywatnych. Są to przestrzenie zamknięte, w których członkowie społeczności spędzają swój wolny czas, w tym realizują swoje zachowania rekreacyjne. Blakely i Snyder (1997) wyróżniają trzy kategorie społeczności zamykających się: społeczności izolujące się ze względu na obierany styl życia, społeczności izolujące się ze względu na elitarność, społeczności izolujące się ze względu na zmniejszone poczucie bezpieczeństwa. W pracy analizie poddano prywatną przestrzeń rekreacyjną stanowiącą część przestrzeni domowej (rodzinnej) (zob. Włodarczyk, 2009, 268). Autorka przyjmuje, iż kategoria zamkniętości przestrzeni rekreacyjnej oznacza, że jest ona zarezerwowana tylko dla wybranych użytkowników, czy to wg kryterium zamieszkania (przestrzeń domowa) czy też przynależności do określonej grupy. Zamkniętość gwarantowana jest przez fizyczne lub psychologiczne oddzielenie od otoczenia i stworzenie niejako prywatnej przestrzeni rekreacyjnej (izolacja niepożądanych gości). Można przyjąć, że zamknięta przestrzeń rekreacyjna jest przeciwieństwem publicznych przestrzeni rekreacyjnych, cechujących się otwartością w zakresie wolego dostępu do nich.

“not everything we do in leisure time is recreation” (Kwilecka, Brożek, 2007, 22). Recreation is a voluntary activity, and its forms result mainly from the type of interests and location of a person (Kwilecki, 2011, 25). It can take a physical form focused on the physical activity of a person and a spiritual form, where the authors list: creative recreation (forms of creative expression in the form of various activities: art, music, photography, modeling, DIY, etc.), cultural-entertainment recreation (serving entertainment and influencing the growth of a person’s cultural level) or recreation through social activities (serving to release organizational skills, sharing one’s free time) (Czajkowski, 1979; Kiełbasiewicz-Drozdowska, 2001).

The chosen form of recreation requires the provision of a specific space in which it could take place. According to Drzewiecki (1992, 53): “recreational space is a part of geographic space that has characteristics favourable for the realization of various forms of leisure behaviour, as well as is characterized by the existence of recreational processes of socially and spatially significant dimensions.” These behaviours are undertaken after business or school hours, outside of social obligations and normal household activities (Warszyńska, Jackowski, 1979).

Most research in the field of human leisure behaviour refers to recreation carried out in open space (public space), which is characterized by unrestricted or equally organized access to it, its activities (opportunities to participate in events of a public, open nature), information (the information garment of the city) and resources (technical, recreational or social infrastructure) (Dymnicka, 2013, 56-57). Changes in consumer behaviour have led to the emergence of the phenomenon of certain social groups closing off, the so-called “isolating communities” (Blakely, Snyder, 1997), and the emergence of private spaces. These are enclosed spaces where community members spend their leisure time, including pursuing their recreational behaviour. Blakely and Snyder (1997) distinguish three categories of gated communities: communities that isolate themselves due to their chosen lifestyle, communities that isolate themselves due to elitism, and communities that isolate themselves due to a reduced sense of security. The study analyzes private recreational space that is part of the home (family) space (see Włodarczyk, 2009, 268). The author assumes that the category of closedness of recreational space means that, it is reserved only for selected users, whether according to the criterion of residence (domestic space) or membership in a certain group. Closure is guaranteed by physical or psychological separation from the environment and the creation, so to speak, of a private recreational space (isolation of unwanted visitors). It can be assumed that closed recreational space is the opposite of public recreational spaces, characterized by openness in terms of free access to them.

Zamknięta przestrzeń rekreacyjna cohousingu, cechy i znaczenie

W artykule uwaga została skupiona na cohousingu, który można uznać za nową formę uspołecznienia, która zrodziła się w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby społeczeństwa i nowe trendy w ich zachowaniach. W cohousingu ma zastosowanie obecnie pożądanego zrównoważony model sprawczości – wspólnotowości spostrzegania społecznego. Cohousing z jednej strony gwarantuje społeczne rozpoznanie, przy jednoczesnym zachowaniu wolności i indywidualności każdego uczestnika.

Pojęcie cohousingu będące połączeniem słów *community* i *housing* (wspólnota zamieszkiwania) zostało wprowadzone przez amerykańskich architektów Duretta i McCamanta na początku lat 80. ubiegłego wieku. Sama idea „żywej wspólnoty” narodziła się w Danii, a następnie idea rozprzestrzeniła się na teren Europy oraz Stanów Zjednoczonych. Obecnie cohousingi są najbardziej popularne w Danii, Szwecji, Holandii oraz Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Cohousing określane jest jako oddolny, pozainstytucjonalny model mieszkalny, mieszkalnictwo ze wspólnymi przestrzeniami i dzielonymi udogodnieniami dla mieszkańców dzięki czemu możliwe jest zachowanie zdrowej równowagi między życiem prywatnym, rodzinnym i życiem w społeczności (Vestbro, Horelli, 2012; Meltzer, 2005). Można przyjąć, że cohousing to alternatywna forma zamieszkania wykorzystująca m.in. zasady kooperatywy mieszkaniowej¹. Tworzą ją bowiem najczęściej osoby o podobnych ekonomicznych i społecznych potrzebach, z takim samym prawem głosu w zakresie kształtowania zajmowanej przestrzeni. Wg klasyfikacji Blakelego i Snydera są to społeczności izolujące się przede wszystkim ze względu na wybierany styl życia, ale zdarzają się również takie, dla których (ze względu na ustalone kryteria doboru członków wspólnoty) ważnym motywem ich powstania jest elitarność oraz brak poczucia bezpieczeństwa.

McCamant, Durrett i Hertzman (1994, 3) wyróżnili sześć głównych cech cohousingu: partycypacja (*participatory process*), projektowanie z intencją zapewnienia najlepszych warunków do życia wspólnotowego (*intentional neighborhood design*), wspólna infrastruktura (*extensive common facilities*), zarządzanie przez mieszkańców (*complete resident management*), brak hierarchicznej struktury i współdecydowanie (*non-hierarchical structure*), odmienne niż wspólnota źródła dochodów jej członków (*separate income source*). Przyszli mieszkańcy współuczestniczą w procesie planowania, projektowania, organizacji i zarządzania siedliskiem, przy czym zarządzanie oznacza demokratyczne podejmowanie decyzji na spotkaniach wspólnoty i tworzenie grup roboczych odpowiedzialnych za poszczególne czynności w ramach wspólnoty.

Kluczową sprawą w cohousingu jest odpowiednio przygotowana przestrzeń służąca realizacji indywidualnych potrzeb mieszkańców w zakresie zapewnienia im prywatności, jak i interakcji społecznych z innymi mieszkańcami. Każdy uczestnik wspólnoty posiada własne niezależne mieszkanie oraz dostęp do części wspólnej, przestrzeni publicznej, w której dochodzi do kontaktów interpersonalnych. Wspólne dobra (wspólna infrastruktura)

Closed recreational space of cohousing, characteristics and meaning

The article focuses on cohousing, which can be considered a new form of socialization that was born in response to the changing needs of society and new trends in their behaviour. In cohousing, the currently desirable sustainable model of causality-community of social perception-applies. Cohousing, on the one hand, guarantees social recognition while preserving the freedom and individuality of each participant.

The concept of cohousing, which is a combination of the words community and housing, was introduced by the American architects Durrett and McCamant in the early 1980s. The very idea of a 'living community' originated in Denmark and then spread to Europe and the United States. Today, cohousing is most popular in Denmark, Sweden, the Netherlands and the United States and Canada. Cohousing is defined as a bottom-up, non-institutional housing model, housing with shared spaces and shared amenities for residents to maintain a healthy balance between private, family and community life (Vestbro, Horelli, 2012; Meltzer, 2005). Cohousing can be seen as an alternative form of housing using, among other things, the principles of co-operative housing¹, as it is usually formed by people with similar economic and social needs who have an equal say in shaping the space they occupy. According to Blakele and Snyder's classification, these are communities which isolate themselves primarily because of their lifestyle, but there are also communities for which (due to the established criteria for selecting community members) elitism and insecurity are important motives for their formation.

McCamant, Durrett and Hertzman (1994, 3) distinguished six main characteristics of cohousing: participatory process, intentional neighbourhood design, extensive common facilities, complete resident management, non-hierarchical structure and co-determination, separate income source for members. Future residents participate in the planning, design, organisation and management of the habitat, whereby management means democratic decision-making in community meetings and the formation of working groups responsible for specific activities within the community. A key issue in cohousing is a properly prepared space to serve the individual needs of residents in terms of ensuring their privacy, as well as social interaction with other residents. Each participant in the community has his or her own independent apartment and access to a common area, a public space where interpersonal interaction takes place. Common goods (shared infrastructure) are most often located in what is known as the Common House. The common space can include indoor and outdoor spaces. The former include publicly accessible: gymnasiums, swimming pools, playrooms, common rooms, libraries, reading rooms, shared balconies, saunas, yoga

najczęściej znajdują się w tak zwanym Domu Wspólnym. W przestrzeni wspólnej mogą znaleźć się przestrzenie wewnętrzne i zewnętrzne. W ramach tych pierwszych można wyróżnić ogólnodostępne: sale gimnastyczne, baseny, pokoje zabaw, świetlice, biblioteki, czytelnie, współdzielone balkony, sauny, sale do jogi, pomieszczenia, w których działają kółka dyskusyjne, rękodzielnicze, odbywają się spotkania filmowe, otwarte wykłady itp. Przestrzenie wspólne na zewnątrz to place zabaw, miejsca na grill, tereny sportowe, wspólnie uprawiany ogród warzywny itp. Istotne są też miejsca, które umożliwiają regularne spotkania przy wspólnych posiłkach, np. jadalnie i wspólna kuchnia. Wspólna infrastruktura (wewnętrzne i zewnętrzne przestrzenie wspólne), która jak wcześniej wspomniano jest jedną z podstawowych cech cohousingu, stanowi zamkniętą przestrzeń działań rekreacyjnych jej użytkowników, w której realizowane są różne zachowania służące rekreacji fizycznej i duchowej.

Dla użytkowników przestrzeni rekreacyjnej cohousingu korzyściami mogą być: korzyści ekonomiczne, środowiskowe, przestrzenne i społeczne. Cohousing można potraktować jako jedną z form wspólnej konsumpcji, jego idea zbieżna jest bowiem z założeniami ekonomii współdzielenia w zakresie dzielenia się powierzchnią (Dom Wspólny), przedmiotami i sprzętami czy umiejętnościami w zakresie działalności rekreacyjnej, co pozwala konsumentom doświadczać tego, co mogą im zaoferować różnorodne produkty i usługi, bez wielu niedogodności wynikających z ich własności. Dodatkowo cohousingi tworzone są zazwyczaj z dużym poszanowaniem terenu, na którym powstają, niektóre spełniają dodatkowo warunki tzw. wiosek ekologicznych, w których wszelkie podejmowane przez mieszkańców działania wykonywane są bez szkody dla otoczenia i są zintegrowane z naturalnym środowiskiem. Rewolucyjna zasada traktowania przyszłych członków wspólnoty w ramach cohousingu jako prosumentów, którzy aktywnie uczestniczą w całym procesie tworzenia i funkcjonowania wspólnej przestrzeni (od projektowania do zarządzania przestrzenią) daje im gwarancję dopasowania jej elementów do ich potrzeb. Odpowiednio zaprojektowane wewnętrzne i zewnętrzne przestrzenie wspólne umożliwiają realizację zachowań rekreacyjnych, dokładnie takich, jakich oczekują ich użytkownicy (personalizacja przestrzeni). Cohousingi stają się coraz bardziej popularne przede wszystkim ze względu na wymiar społeczny i znaczenie interakcyjne² omawianej przestrzeni (przeźrenie daje szansę na spotkanie z innym człowiekiem). Gwarantowane przestrzenie wspólne w ramach cohousingu, w których realizowane są różne formy rekreacji jej mieszkańców, to miejsca, które z założenia mają stanowić „kotwicę” życia społecznego, przestrzeń do nawiązywania relacji międzyludzkich. Społeczna aktywność służyć ma jednoczeniu społeczności i jej identyfikacji z otaczającą przestrzenią (znaczenie tożsamościowe przestrzeni). Członkowie wspólnot w ramach cohousingu utożsamiają się z nią, przez co wzrasta poziom indywidualnego zadowolenia i szczęścia, a w konsekwencji jakości życia każdego z uczestników tej formy uspołecznienia. Korzyści społeczne mogą dotyczyć również skali makro. Mieszkańcy cohousingów

rooms, rooms where discussion circles, handicrafts, film meetings, open lectures, etc. are held. Outdoor common spaces include playgrounds, barbecue areas, sports areas, a jointly grown vegetable garden, etc. Also important are places that allow regular gatherings for shared meals, e.g. dining rooms and a communal kitchen. Shared infrastructure (indoor and outdoor common spaces), which, as mentioned earlier, is one of the basic features of cohousing, provides an enclosed space for the recreational activities of its users, in which various behaviours for physical and spiritual recreation are carried out.

For users of cohousing recreational space, the benefits can be economic, environmental, spatial and social. Cohousing can be treated as one of the forms of shared consumption, as its idea coincides with the assumptions of the sharing economy in terms of sharing space (Common House), objects and equipment or skills in recreational activities, which allows consumers to experience what a variety of products and services can offer them, without many of the inconveniences of ownership. In addition, cohousing is usually created with great respect for the land on which they are built, some additionally meet the conditions of the so-called “ecological villages”. Ecological villages, in which all activities undertaken by residents are carried out without harming the surroundings and are integrated into the natural environment. The revolutionary principle of treating future members of a cohousing community as prosumers who actively participate in the entire process of creating and functioning of the common space (from design to space management) gives them a guarantee of matching its elements to their needs. Properly designed indoor and outdoor common spaces enable the realization of recreational behaviours exactly as expected by their users (personalization of space). Cohousing is becoming increasingly popular primarily because of the social dimension and the interactional significance² of the space in question (the space provides a chance to meet another human being). Guaranteed common spaces within cohousing, in which various forms of recreation of its residents are implemented, are places that, by design, are intended to be an “anchor” of social life, a space for establishing interpersonal relations. Social activity serves to unite the community and its identification with the surrounding space (identity significance of the space). Members of cohousing communities identify with it, thus increasing the level of individual satisfaction and happiness, and consequently the quality of life of each participant in this form of socialization. Social benefits can also apply on a macro scale. Cohousing residents can open up their recreational space and invite residents of surrounding regions to join them, for example. In this way, cohousing can stabilize urban neighbourhoods and have a positive impact on social integration, due to the service offerings that are open

mogą stworzyć swoją przestrzeń rekreacyjną i zaprosić do niej np. mieszkańców okolicznych regionów. Dzięki temu cohousingi mogą stabilizować dzielnice miast i pozytywnie wpływać na integrację społeczną, ze względu na ofertę usług, które są otwarte na lokalne społeczności. Otwarcie przestrzeni może dotyczyć konkretnych usług świadczonych przez mieszkańców na rzecz ogółu społeczeństwa, które mogą mieć charakter zarobkowy, umożliwiając pozyskanie dodatkowych funduszy na pokrycie potrzeb wspólnoty (np. prowadzenie kawiarni czy restauracji dla osób spoza wspólnoty). Korzyściami dla członków wspólnoty mogą być również dodatkowe możliwości w zakresie realizacji zachowań rekreacyjnych. Przykładowo osoba z zewnątrz może zostać zaproszona do współdzielenia przestrzeni rekreacyjnej cohousingu w celu świadczenia na rzecz jego mieszkańców konkretnej usługi rekreacyjnej (np. poprowadzenie przedmiotowego wykładu, szkolenia czy warsztatów rękodzielniczych). Wprowadzenie rozwiązań w celu choć częściowego otwarcia przestrzeni rekreacyjnej cohousingu i stworzenia przestrzeni półprywatnej pozwala na zachowanie relacyjności, a więc związku między tym, co wewnątrz, a tym, co na zewnątrz (minimalizacja problemu powstania swoistych gett społecznych w przestrzeniach zamkniętych³).

W przypadku rynku polskiego idea cohousingu znajduje się na bardzo wczesnym etapie rozwoju i dopiero zyskuje na popularności (np. projekt „eurHope” w Krępsku, Villa Zakątek w Lublinie, osiedle Nowe Żerniki we Wrocławiu czy HT Nest w Warszawie). Warto zauważyć, że powstałe inicjatywy to projekty, w których wykorzystane są jedynie pewne elementy cohousingu, ale nie można mówić tu o realizacji tej koncepcji w czystej postaci. Większość pojawiających się, pojedynczych inicjatyw nie spełnia bowiem istotnego warunku partycypacji mieszkańców na wstępnym etapie powstania wspólnoty (proces planowania i projektowania). W przypadku polskich „odpowiedników” cohousingu (np. kooperatyw mieszkaniowych) pojawia się również problem dominacji przestrzeni prywatnej oraz brak uprawnień w zakresie organizacji i zarządzania wspólnotą poprzez tworzenie grup roboczych, odpowiedzialnych za poszczególne czynności dla jej dobra.

Metoda badań

Głównym celem artykułu jest identyfikacja możliwych rozwiązań w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej. Zastosowano metodę analizy danych zastanych, która obejmowała publikacje, raporty i badania na temat poruszanego problemu. Istotnym źródłem były również strony internetowe poszczególnych wspólnot cohousingowych. Zakres przestrzenny badań obejmował kraje, w których cohousingi są najbardziej popularne (Szwecja, Dania, Holandia). Badanie miało charakter pilotażowy. Aby zrealizować zamierzony cel, zastosowano celowy dobór próby. Do ilustracji empirycznej wybrano reprezentantów cohousingów charakteryzujących się różnymi możliwymi rozwiązaniami w zakresie przestrzeni wspólnych, warunkowanymi przez określony typ zabudowy.

to local communities. The openness of the space can relate to specific services provided by residents to the general public, which can be for-profit, allowing additional funds to be raised to cover the needs of the community (such as running a café or restaurant for people outside the community). Benefits to community members may also include additional opportunities to pursue recreational behaviour. For example, an outsider may be invited to share the cohousing's recreational space in order to provide a specific recreational service to its residents (e.g., conducting the lecture, training or handicraft workshop in question). Introducing solutions to at least partially open up the cohousing's recreational space and create a semi-private space makes it possible to maintain relationality, i.e. the connection between what is inside and what is outside (minimizing the problem of creating peculiar social ghettos in enclosed spaces³).

In the case of the Polish market, the idea of cohousing is at a very early stage of development and is only gaining popularity (e.g. the „eurHope” project in Krępsko, Villa Zakątek in Lublin, the Nowe Żerniki estate in Wrocław or HT Nest in Warsaw). It is worth noting that the initiatives that have emerged are projects in which only some elements of cohousing are used, but we cannot speak of the implementation of this concept in its pure form. This is because most of the emerging, single initiatives do not meet the essential condition of residents' participation at the initial stage of the creation of the community (the planning and design process). In the case of the Polish 'equivalents' of cohousing (e.g. housing co-operatives), there is also the problem of the dominance of private space and the lack of authority to organise and manage the community through the creation of working groups responsible for particular activities for its benefit.

Methodology

The main objective of this article is to identify possible solutions for the design of an enclosed recreational space. The author poses the question: what are the possible solutions for shaping this space? In addition, an attempt was made to determine whether the architectural form limits this space and the possible recreational behaviour in it. A method of analysing foundational data was used, which included publications, reports and studies on the problem addressed. The websites of individual cohousing communities were also an important source. The spatial scope of the study included the countries where cohousing is most popular (Sweden, Denmark, the Netherlands). The study had a pilot character. Purposive sampling was used to meet the intended objectives. For the empirical illustration, representatives of cohousing characterised by different possible solutions for common spaces, conditioned by a specific type of development, were selected.

Kształtowanie zamkniętych przestrzeni rekreacyjnych cohousingu, wyniki badań pilotażowych

W procesie badawczym wyszczególniono trzech przedstawicieli cohousingów charakteryzujących się różnymi możliwościami w zakresie kształtowania przestrzeni rekreacyjnych: Färdknäppen (Szwecja), Egebakken (Dania) oraz Centraal Wonen Wandelmeent (Holandia). W ramach analizy w każdym przypadku wyodrębniono przestrzenie wspólne i realizowane w nich zajęcia rekreacyjne (tab. 1). Na il. 1 zaprezentowano podmioty badań z punktu widzenia ich rodzaju zabudowy (od pojedynczego budynku wielorodzinnego do zamkniętych osiedli domów jednorodzinnych/klastrów).

Na podstawie wyników badań zidentyfikowano rozwiązania w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu (il. 2). W każdym przypadku wyodrębniono przestrzenie rekreacyjne prywatne (wewnętrzne i zewnętrzne) i wspólne (wewnętrzne i zewnętrzne). Te ostatnie umożliwiają podejmowanie działalności rekreacyjnej z wybranymi (np. w ramach klastrów w Centraal Wonen Wandelmeent) lub/i z wszystkimi członkami wspólnoty.

Shaping the closed recreational spaces of cohousing, method and results of pilot studies

The research process detailed three representatives of cohousing, characterised by different possibilities for shaping recreational spaces: Färdknäppen (Sweden), Egebakken (Denmark) and Centraal Wonen Wandelmeent (Netherlands). As part of the analysis, the common spaces and the recreational activities carried out in them were distinguished in each case (Table 1).

Ill. 1 presents the subjects of the study from the point of view of their type of development (from a single multi-family building to gated estates of single-family houses/clusters)

Based on the results of the research, solutions for shaping the enclosed recreational space of cohousing were identified (ill. 2). In each case, private (indoor and outdoor) and shared (indoor and outdoor) recreational spaces were distinguished. The latter enable recreational activities to be undertaken with selected (e.g. within clusters in the Centraal Wonen Wandelmeent) and/or all members of the community. As research has shown, the size of common spaces and the opportunities for recreational behaviour of

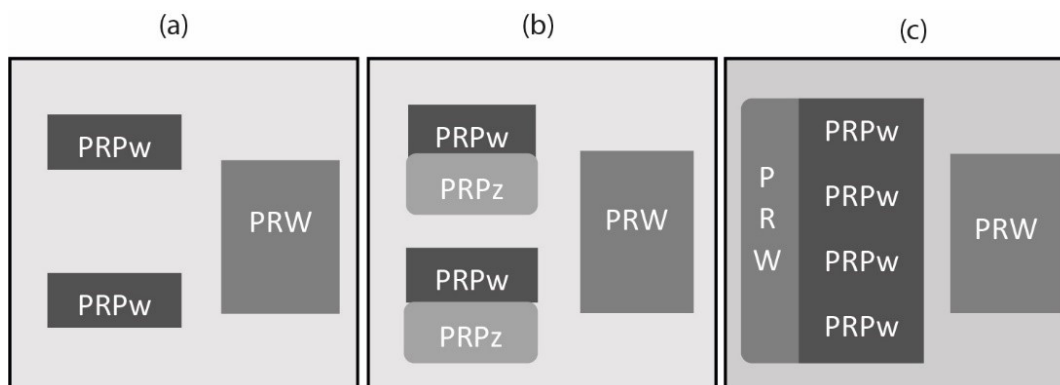
Il. 1. Rodzaj zabudowy cohousingu: (a) Färdknäppen, (b) Egebakken, (c) Centraal Wonen Wandelmeent. Źródło: (a) <http://fardknappen.se/om-oss/> (dostęp: 5.09.2022) (b) <http://www.egebakken.dk/husene/> (dostęp: 5.09.2022) (c) <https://wandelmeent.nl/beschrijving-project-2/> (dostęp: 5.09.2022)

Ill. 1. Type of cohousing development: (a) Färdknäppen, (b) Egebakken, (c) Centraal Wonen Wandelmeent; Source: (a) <http://fardknappen.se/om-oss/> (accessed: 5.09.2022) (b) <http://www.egebakken.dk/husene/> (accessed: 5.09.2022) (c) <https://wandelmeent.nl/beschrijving-project-2/> (accessed: 5.09.2022)

Tabela 1. Przykłady zamkniętych przestrzeni rekreacyjnych cohousingu. Źródło: opracowanie własne na podstawie stron internetowych badanych podmiotów

Przykłady cohousingu	Rodzaj zabudowy	Przestrzenie wspólne	Przykładowe zajęcia rekreacyjne
Färdknäppen (Szwecja) cohousing senioralny	piętrowy budynek wielorodzinny (43 apartamenty)	przestrzeń wspólna (w budynku): przestronny hall, wspólna kuchnia z jadalnią, pokój dzienny z biblioteką i dużym telewizorem oraz kąciakiem do szycia, pokój tkacki, pokój hobbystyczny połączony z warsztatem z narzędziami, pokój dzienny z kominkiem, siłownia, sauna, laboratorium fotograficzne, dzielone biuro wyposażone w komputery, drukarkę i kopiarkę, ogród i taras na dachu budynku	zajęcia ruchowe, próby chóru, wieczory filmowe, sesje wspólnego układania puzzli, zajęcia z rękodzieła, koncerty, pokazy zdjęć z podróży mieszkańców, spotkania klubów tematycznych, np. klubu czytelnika, klubu muzycznego
Egebakken (Dania) cohousing senioralny	osiedle domków szeregowych (29)	Wspólny Dom (w jednym budynku – <i>The Telescope</i> , poza budynkami prywatnymi) ze wspólną kuchnią i jadalnią, biblioteką, kąciakiem rzemieślniczym, salą fitness oraz ogród	gra w boule, bilard, gra w szachy, degustacje win, pokazy filmowe, próby chóru gospelowego, lekcje tanga, spotkania klubów tematycznych, np. klubu kucharzy
Centraal Wonen Wandelmeent (Holandia) cohousing wielopokoleniowy	osiedle 50 domów (w tym 10 klastrów składających się z 4-5 mieszkań).	– dla skupiska/klastra (w obrębie 4-5 jednostek mieszkalnych): kuchnia/jadalnia/salon, pomieszczenie magazynowe, ogród; – dla całej wspólnoty poza budynkami prywatnymi (zlokalizowane w kilku budynkach): Wspólny Dom (<i>'T Luye Gat</i>) z kawiarnią, częścią konferencyjną i biblioteką oraz sauna, siłownia, sala fitness, sala hobby (warsztat), centrum młodzieżowe, ogród	zajęcia ruchowe, pokazy filmowe, zajęcia z majsterkowania, próby chóru, spotkania klubów tematycznych, np. klubu żywieniowego, sportowego, czytelniczego, malarskiego, zajęcia w ogrodzie

PRPw - przestrzeń rekreacyjna prywatna wewnętrzna / private indoor recreational space
 PRPz - przestrzeń rekreacyjna prywatna zewnętrzna / private outdoor recreational space
 PRW - przestrzeń rekreacyjna wspólna (wewnętrzna i zewnętrzna) / common recreational space (indoor and outdoor)

II. 2. Zamknięta przestrzeń rekreacyjna cohousingu: (a) Färdknäppen, (b) Egebakken, (c) Centraal Wonen Wandelmeent. Źródło: opracowanie własne
 III. 2. Enclosed cohousing recreational space: (a) Färdknäppen, (b) Egebakken, (c) Centraal Wonen Wandelmeent. Source: own study

Jak wykazały badania, wielkość przestrzeni wspólnych i możliwości w zakresie zachowań rekreacyjnych ich użytkowników jest różna i zależy od lokalizacji cohousingów. Wyniki badań prowadzonych w cohousingach na terenie Europy wykazały, iż w Szwecji przestrzeń wspólna cohousingów jest o wiele większa niż w Holandii (Praktyki wspólnego mieszkania, 2020). Kształt zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu uzależniony jest od cech miejsca i cech osób korzystających z danego miejsca. W ramach pierwszej kategorii autorka próbowała odpowiedzieć na pytanie: czy forma architektoniczna cohousingu ogranicza badaną przestrzeń i możliwe w niej zachowania rekreacyjne? Na podstawie wyników badań można stwierdzić, iż forma architektoniczna cohousingu nie musi stanowić bariery w zakresie wydzielonych przestrzeni wspólnych i działań rekreacyjnych ich użytkowników (ilość i rodzaj możliwych do realizacji zachowań w czasie wolnym). W Färdknäppen wewnętrzne przestrzenie wspólne, ograniczone zaledwie do jednego budynku, zajmują powierzchnię 345 m² podczas gdy w Egebakken (gdzie potencjał wydaje się większy) jest to powierzchnia zaledwie 150 m². Jak wykazały badania

their users varies and depends on the location of the cohousing. The results of a study of cohousing in Europe showed that in Sweden the common space of cohousing is much larger than in the Netherlands (Practices of cohousing... 2020). The shape of the enclosed recreational space of cohousing depends on the characteristics of the place and the characteristics of the people using the place. Within the first category, the author tried to answer the question: does the architectural form of cohousing limit the space under study and the recreational behaviour possible in it? Based on the results of the study, it can be concluded that the architectural form of cohousing does not necessarily constitute a barrier in terms of the separated common spaces and the recreational activities of their users (amount and type of possible leisure behaviour). In Färdknäppen, the internal communal spaces, limited to just one building, cover an area of 345 m², while in Egebakken (where the potential seems greater) it is only 150 m². As the research has shown, the recreational activities taking place in these spaces largely depend on the needs of the residents themselves. There is convergence in the types

Table 1. Examples of enclosed cohousing recreational spaces. Source: own elaboration based on websites of surveyed entities

Examples of cohousing	Type of development	Shared spaces	Examples of recreational activities
Färdknäppen (Sweden) senior cohousing	one-story multi-family building (43 apartments)	common space (in the building): spacious hall, communal kitchen with dining area, living room with library and large TV and sewing corner, weaving room, hobby room connected to tool workshop, living room with fireplace, gym, sauna, photo lab, shared office, equipped with computers, printer and copier, garden and roof terrace of the building	exercise classes, choir rehearsals, movie nights, collaborative jigsaw puzzle sessions, handicraft classes, concerts, photo shows of residents' travels, meetings of thematic clubs, e.g. reader's club, music club
Egebakken (Denmark) senior cohousing	29 row houses	Shared House (in one building – The Telescope, outside private buildings) with shared kitchen and dining area, library, craft corner, fitness room and garden	playing boules, playing billiards, playing chess, wine tastings, movie screenings, gospel choir rehearsals, tango lessons, meetings of themed clubs such as the chefs club
Centraal Wonen Wandelmeent (Netherlands) multi-generational cohousing	50 houses (including 10 clusters of 4.5 apartments)	– for the cluster/cluster (within 4-5 housing units): kitchen/dining/living room, storage room, garden; – for the entire community outside private buildings (located in several buildings): Common House („T Luye Gat) with cafeteria, conference area and library, plus sauna, gym, fitness room, hobby room (workshop), youth centre, garden	exercise classes, movie screenings, DIY classes, choir rehearsals, meetings of thematic clubs, e.g. nutrition club, sports club, reading club, painting club, garden activities

realizowane w omawianych przestrzeniach zajęcia rekreacyjne w dużej mierze zależą od potrzeb samych mieszkańców. W badanych podmiotach można zauważyć zbieżności w zakresie rodzaju przestrzeni wspólnych (np. wspólna kuchnia z jadalnią, biblioteka czy ogród) oraz działalności rekreacyjnej w nich podejmowanych (np. zajęcia ruchowe czy spotkania klubów tematycznych), ale można też wskazać na przestrzenie indywidualnie dopasowane do potrzeb i oczekiwań mieszkańców konkretnych cohousingów (np. w cohousingu senioralnym Färdknäppen – kącik do szycia i pokój tkacki czy w cohousingu wielopokoleniowym Centraal Wonen Wandelmeent – centrum młodzieżowe), co gwarantuje realizację zachowań rekreacyjnych dokładnie takich, jakich oczekują ich użytkownicy (przestrzenne znaczenie cohousingów). Dodatkowo warto podkreślić, iż wielkość przestrzeni wspólnych nie musi ograniczać zakresu możliwych do realizacji w nich działań rekreacyjnych. Jak wykazały badania, na ich ilość i rodzaj wpływ mają nie tylko potrzeby mieszkańców, ale i ich umiejętności w zakresie rekreacji, którymi są w stanie podzielić się z innymi użytkownikami, co znacznie wzbogaca ofertę rekreacyjną (dzielenie się umiejętnościami w zakresie ekonomicznego i środowiskowego znaczenia cohousingów). W kształtowaniu rekreacyjnych przestrzeni wspólnych znaczenia nabierają odpowiednie kryteria doboru użytkowników omawianej przestrzeni.

Podsumowanie i wnioski

Większość badań z zakresu zachowań człowieka w czasie wolnym odnosi się do rekreacji realizowanej w przestrzeni otwartej (przestrzeni publicznej), stosunkowo niewiele publikacji omawia temat przestrzeni prywatnej (w tym przestrzeni domowej). W artykule zwrócono uwagę na zjawisko zamykania się grup społecznych i powstawania przestrzeni prywatnych, które w większym stopniu odpowiadają na nowe potrzeby ich użytkowników. Głównym celem artykułu była zatem identyfikacja możliwych rozwiązań w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej. Przedmiotem badań była zamknięta przestrzeń rekreacyjna cohousingu rozumiane go jako oddolny, pozainstytucjonalny model mieszkalny promujący styl życia kładący większy nacisk na wzmacnianie więzi sąsiedzkich i spójność społeczną. Autorka poszukiwała odpowiedzi na pytanie: Jakie są możliwe rozwiązania w zakresie kształtowania zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu? Zastosowano metodę analizy danych zastanych. Do ilustracji empirycznej zastosowano dobór celowy, wybrano reprezentantów cohousingów charakteryzujących się różnymi możliwymi rozwiązaniami w zakresie przestrzeni wspólnych, warunkowanymi przez określony typ zabudowy, pochodzącymi z krajów, gdzie są one najbardziej popularne. W pierwszej części artykułu przedstawiono podstawy teoretyczne pojęcia przestrzeni rekreacyjnej. W części drugiej zaprezentowano główne założenia idei cohousingu jako przykładu przestrzeni zamkniętej oraz wskazano na jego podstawowe znaczenie. Wyodrębniono korzyści ekonomiczne, środowiskowe, przestrzenne i społeczne. W ramach tych ostatnich wskazano na potrzebę gradacji

of communal spaces (e.g. communal kitchen with dining area, library or garden) and the recreational activities undertaken in them (e.g. exercise classes or themed club meetings), but it is also possible to identify spaces that are individually tailored to the needs and expectations of residents in specific cohousing (e.g. In the senior cohousing Färdknäppen, for example, a sewing corner and a weaving room or in the multigenerational cohousing Centraal Wonen Wandelmeent, a youth centre), which guarantees the realisation of recreational behaviour exactly as expected by its users (spatial significance of cohousing). In addition, it is worth emphasising that the size of cohousing spaces does not necessarily limit the range of recreational activities that can be realised in them. As the research has shown, their number and type are influenced not only by the needs of the residents, but also by their recreational skills, which they are able to share with other users, thus significantly enriching the recreational offer (sharing skills in terms of the economic and environmental importance of cohousing). In shaping recreational cohousing spaces, appropriate criteria for the selection of users of the space in question become important.

Summary and conclusions

Most research in the field of human leisure behaviour refers to leisure pursued in open space (public space), relatively few publications address the topic of private space (including domestic space). This article highlights the phenomenon of social groups closing down and private spaces emerging to be more responsive to the new needs of their users. The main objective of the article was therefore to identify possible solutions for shaping an enclosed recreational space. The subject of the research was the enclosed recreational space of cohousing, understood as a bottom-up, non-institutional residential model promoting a lifestyle that places greater emphasis on strengthening neighbourhood ties and social cohesion. The author sought to answer the question: what are the possible solutions for shaping the enclosed recreational space of cohousing?

The method used was the analysis of foundational data. Purposive selection was used for the empirical illustration, representatives of cohousings characterised by different possible solutions for communal spaces, conditioned by a specific type of development, were selected from the countries where they are most popular.

The first part of the article presents the theoretical foundations of the concept of recreational space. In the second part, the main assumptions of the idea of cohousing as an example of enclosed space are presented and its fundamental importance is pointed out. Economic, environmental, spatial and social benefits were singled out. Within the latter, the need to gradate the closedness of the discussed recreational space from the point of view of its negative

zamkniętości omawianej przestrzeni rekreacyjnej z punktu widzenia jej negatywnych skutków (problem homogenicznych społeczności i swoistych gett społecznych). W dalszej części artykułu, na podstawie wyników badań wskazano możliwe rozwiązania w zakresie kształtowania zamkniętych przestrzeni rekreacyjnych cohousingu. Wyodrębniono przestrzenie rekreacyjne prywatne (wewnętrzne i zewnętrzne) i wspólne (wewnętrzne i zewnętrzne), które umożliwiają podejmowanie działalności rekreacyjnej z wybranymi lub/i z wszystkimi członkami wspólnoty. Dodatkowo podkreślono, iż kształt zamkniętej przestrzeni rekreacyjnej cohousingu uzależniony jest od cech miejsca i cech osób korzystających z danego miejsca. W ramach pierwszej kategorii wykazano, iż forma architektoniczna cohousingu nie musi oznaczać ograniczeń w zakresie wydzielonych przestrzeni wspólnych, szczególnie ważne są potrzeby, ale i umiejętności w zakresie działalności rekreacyjnej ich użytkowników. Wagi nabierają więc odpowiednie kryteria doboru użytkowników omawianej przestrzeni (warunkujące określony typ cohousingu).

Niniejszy artykuł akcentuje jedynie problem kształtowania rekreacyjnej przestrzeni zamkniętej. Badanie miało charakter pilotażowy. W opinii autorki, artykuł może być pewnego rodzaju wprowadzeniem do debaty i pogłębionych badań nad omawianym zagadnieniem. Zamknięte przestrzenie rekreacyjne cohousingu stanowią odpowiedź na nowe potrzeby społeczne w zakresie poszukiwania nowych form uspołecznienia, w których zastosowanie ma zrównoważony model sprawczości – wspólnotowości, spełnione są oczekiwania w zakresie zrównoważonej konsumpcji oraz prosumpcji. Zainteresowanie nimi będzie więc zapewne wzrastać. Po identyfikacji możliwych rozwiązań w zakresie rekreacyjnych przestrzeni cohousingu możliwie jest podjęcie analizy na temat wpływu tych rozwiązań na realne korzyści dla ich użytkowników. Ciekawe wydaje się być również określenie stopnia zamkniętości omawianej przestrzeni, który będzie gwarantował osiąganie wspomnianych korzyści i minimalizację negatywnych aspektów w skali makro (powstanie homogenicznych społeczności i naturalna segregacja społeczna). Dalsze badania powinny uwzględnić rozpoznanie narodowego kontekstu cohousingu, zarówno społeczno-gospodarczego, jak i uwarunkowań prawnych oraz kulturowych. Należy bowiem podkreślić, iż omawiane przestrzenie w wielu aspektach odzwierciedlają społeczeństwa, w których są osadzone.

PRZYPISY / ENDNOTES

¹ Należy zauważyć, iż w kooperatywach występuje wyraźniejsza dominacja przestrzeni prywatnych i dużo mniejszy zakres ingerencji w życie mieszkańców, ograniczając się do kwestii związanych z zarządzaniem nieruchomością. W przypadku cohousingów ważne jest też to, że ludzie najpierw łączą się w grupy, a następnie wybierają miejsce, w którym chcą razem zamieszkać. Niektórzy autorzy zamiennie stosują pojęcia: cohousingu z kooperatywą (m.in. Zięba, 2015; Twardoch, 2017; Suchecki, 2020).

² Znaczenie interakcyjne jest znaczeniem pochodnym funkcji społecznej (Bierwiazczonek, 2016, 33).

³ Osoby o podobnym kapitale społecznym korzystające z przestrzeni rekreacyjnej cohousingu tworzą wyselekcjonowaną zbiorowość, a jej niedostępność dla osób spoza wspólnoty może wzmacniać poczucie obcości, a nawet wrogości do innych. Można za Putnamem mówić tu o „ciemnej stronie” kapitału społecznego (Putnam 2000) czy za Portesem o „negatywnym kapitale społecznym” (Portes 1998).

effects (the problem of homogeneous communities and peculiar social ghettos) was pointed out. In the following part of the article, based on the results of the research, possible solutions for shaping closed recreational spaces of cohousing are indicated. Private (indoor and outdoor) and communal (indoor and outdoor) recreational spaces have been identified to enable recreational activities to be undertaken with selected and/or all members of the community. In addition, it was highlighted that the shape of the closed recreational space of cohousing depends on the characteristics of the place and the characteristics of the people using the place. Within the first category, it is shown that the architectural form of cohousing does not necessarily imply restrictions on separated communal spaces, the needs, but also the recreational activity skills of their users are particularly important, so appropriate criteria for the selection of users of the space in question (conditioning a specific type of cohousing) become important.

This article only emphasises the problem of shaping a recreational enclosed space. The study had a pilot character. In the author's opinion, the article can serve as a kind of introduction to the debate and in-depth research on the issue at hand. Closed recreational spaces of cohousing are a response to new social needs in the search for new forms of socialisation, in which a sustainable model of causality-communitarianism applies and expectations of sustainable consumption and prosumption are met. Interest in them is therefore likely to grow. Once possible solutions for recreational cohousing spaces have been identified, it is possible to undertake an analysis of the impact of these solutions on the real benefits for their users. It also seems interesting to identify the degree of enclosure of the space in question, which will guarantee the mentioned benefits and minimise the negative aspects on a macro scale (creation of homogeneous communities and natural social segregation). Further research should include the identification of the national context of cohousing, both socio-economic as well as legal and cultural conditions. Indeed, it should be emphasised that the spaces in question in many ways reflect the societies in which they are embedded.

¹ Noting that in cohousing there is a clearer dominance of private spaces and much less interference in the lives of the residents, being limited to property management issues. What is also important about cohousing is that people first come together in groups and then choose where they want to live together. Some authors use the terms cohousing and co-op interchangeably (e.g. Zieba, 2015; Twardoch, 2017; Suchecki, 2020).

² Interactional meaning is a derived meaning of social function (Bierwiazczonek, 2016, 33).

³ People with similar social capital using cohousing recreational spaces form a select collective, and its inaccessibility to those outside the community can intensify feelings of alienation and even hostility towards others. One can, following Putnam, speak here of the 'dark side' of social capital (Putnam 2000) or, following Portes, of 'negative social capital' (Portes 1998).

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Bierwiazzonek K., 2016, *Spółeczne znaczenie miejskich przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- [2] Blakely E.J., Snyder M.G., 1997, *Fortress America. Gated Communities in the United States*, Brookings Institutions Press, Washington DC.
- [3] Czajkowski K., 1997, *Wychowanie do rekreacji*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- [4] Drzewiecki M., 1992, *Wiejska przestrzeń rekreacyjna*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- [5] Dymnicka, M. 2013, *Przestrzeń publiczna a przemiany miasta*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- [6] Kielbasiewicz-Drozdowska I., 2001, Zarys rozwoju refleksji teoretycznej nad problematyką rekreacji, W: I. Kielbasiewicz-Drozdowska, W. Siwiński, red., *Teoria i metodyka rekreacji. Zagadnienia podstawowe*, Wydawnictwo Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań, 9-27.
- [7] Kwilecka M., Brożek Z., 2007, *Bezpośrednie funkcje rekreacji*, Almamater Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- [8] Kwilecki K., 2011, *Rozważania o czasie wolnym. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo Górnośląskiej Wyższej Szkoły Handlowej im. Wojciecha Korfańtego, Katowice.
- [9] McCamant K., Durrett C., Hertzman E., 1994, *Cohousing. A Contemporary Approach to Housing Ourselves (Second Edition)*, Ten Speed Press, Berkeley, CA.
- [10] Meltzer G., 2005, *Sustainable Community: Learning from the co-housing model*, Trafford Publishing, Victoria, BC.
- [11] Portes A., 1998, *Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology*, "Annual Review of Sociology", 24, 1-24.
- [12] Putnam R., 2000, *Bowling Alone: Collapse and Revival of American Community*, Simon & Schuster, New York.
- [13] Suhecki J., 2020, *Co-housing jako forma wspierania opieki sąsiedzkiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej. Architektura, Urbanistyka, Architektura Wnętrz”, 1, 45-54
- [14] Twardoch A., 2017, *Oddolne budownictwo mieszkaniowe: potencjał i perspektywy*, W: B. Audycka, M. Ruskowska-Cieślak, *Mieszkalnictwo w Polsce. Dobre praktyki*, Habitat for Humanity Poland, Warszawa, 61-82.
- [15] Warszńska J., Jackowski A., 1979, *Podstawy geografii turystyki*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- [16] Włodarczyk B., 2009, *Przestrzeń turystyczna – istota, koncepcje, determinanty rozwój*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- [17] Vestbro D.U., Horelli L., 2012, *Design for Gender Equality: The History of Co-Housing Ideas and Realities*, "Built Environment", 38(3), 315-335.
- [18] Zięba M., 2015, *Zrównoważone osiedla mieszkaniowe w formule cohousing'u*, „Świat Nieruchomości”, 2(92), 13-20.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE/ ONLINE SOURCES

- [1] http://f-as.pl/wp-content/uploads/2017/09/grundtvig_wyjazd_szwecja.pdf (dostęp z dnia 05.09.22).
- [2] <http://fardknappen.se/om-oss/> (dostęp z dnia 05.09.22).
- [3] <https://wandelmeent.nl/beschrijving-project-2/> (dostęp z dnia 05.09.22).
- [4] <http://www.egebakken.dk/> (dostęp z dnia 05.09.22).
- [5] *Praktyki wspólnego mieszkania. Reportaże ze świata o cohousingu senioralnym*. Zapis dyskusji, która odbyła się na żywo online 6 października 2020 roku, <https://www12.artmuseum.pl/pl/dokumentacja/video-praktyki-wspolnego-mieszkania> (dostęp z dnia 15.10.2021).